

„Mindig éreztem egy kezet, amely segített”

A Corvin mozi előcsarnokában állodogáltam, a barátnőmre várok. Néhány perc volt már csak hátra a film kezdetéig. Először csodálkoztam: *hogy-hogy még nincs itt? Lehet, hogy eltévesztettem az időpontot? Csak nincs valami baja? Velem ellentétben ő mindig nagyon pontos. Ő hívott meg, hogy nézzük meg együtt az egykori tanítványa főszereplésével készült filmet. Telefonáltam neki, hogy hol jár. Amikor meghallotta a hangomat, felkiáltott:*

– *Jesszusom! Elfelejtettem, hogy moziba megyünk, ne haragudj, mindjárt ott leszek!*

Valóban, hamar megérkezett. A haja egy kicsit zilált volt, a lábán házicipőt viselt. Gyorsan benyomultunk a terembe. Csak a reklá-

mokról maradtunk le, a film éppen akkor kezdődött.

Amikor kijöttünk a moziból, Magdika rám nevetett és azt mondta:

– *Te vagy a hibás, hogy elkéstem! Egész éjjel olvastam, le se fekiüdtem! Én ott lettem Erdélyben tízéves koromig, ahol a Funtineli boszorkány című regénye játszódik.*

A hangja elcsuklott, a szeme teleszaladt könynyel.

Előző nap, amikor a mozizást megbeszéltük, én nyomtam a kezébe a három kötetes Wass Albert könyvet, és felszólítottam tréfásan:

– *Esküdj meg, hogy azonnal nekilátsz és elolvasod ezt a könyvet!*

Hát ő nekilátott.

– *Úgy emlékszem, hogy te Ungváron születél. Miként kerültél Erdélybe?*

– *Hosszú! – legyintett. – Majd egyszer elmesélem.*

Ebben maradtunk. Öt év telt el azóta. Rengetegszer találkoztunk, utaztunk, dolgoztunk együtt azóta is. Egymás közelében lakunk, jó barátok vagyunk. Mégis, olyan csendes órák, amikor az ember legfájóbb, legmélyebbre zárt emlékei is előtörhetnek, sohasem adódtak. Most, amikor végre leülhetünk egy csendes beszélgetésre, megrendülve tettem fel a kérdést. Hogy élek én? Hogy élünk mi? Robotolunk, utazunk, szórakozunk, átrohanunk úgy az életen, hogy még a hozzánk legközelebb álló emberekről se tudunk semmit.

Tipikusan huszadik századi a sorsom. Ungváron születtem egy olyan családban, ahol apámnak az első házasságából hét gyereke született. A felesége a hetedik gyermek szülésébe halt bele. Elvette édesanyámat, aki tizenkét éves kora óta egyedül nevelte a két kisebb testvérét, mert a szülei meghaltak. Ekkorra már valamennyire a saját lábukra álltak a testvérek, s így édesanyám férjhez mehetett édesapámhoz, Gerzanic Józsefhez, aki bognármester volt. Nekik is született hat gyermekük, én voltam a legkisebb, tehát édesapámnak a tizenharmadik gyermeke vagyok. Sokszor elgondolkodom azon, hogy vajon örültek-e nekem? Igaz, soha életemben nem éreztem azt, hogy nem kívánt, fölösleges gyerek lennék.

Éltek mind a féltestvéreim, a nagyobbak némelyike már kirepült, a kisebbeket édesanyám nevelte. Nagyon nehéz anyagi körülmények között sanyarogtunk. Teljesen képszerűen előttem van az az egy helyiségből álló lakás, amiben laktunk. Két és fél fekvőhelyünk volt a szobában, mert több hely nem volt. Úgy feküdtünk le esténként sorban, mint a palacsinták.

Az egyik édes nővérem tizenkét évvel idősebb volt nálam, és mi sem természetesebb, hogy ő nevelt engem, ő babázott velem, mert édesanyámnak dolgoznia kellett. Édesapám az első világháborúban megsérült, nem tudom, hogy mi baja volt, tudott ugyan dolgozni valamennyire, de valami mozgási nehézsége volt.

1939-ben visszakerült Kárpátalja Magyarországhoz, és akkor egy gyerektelen házaspár szeretett volna elvinni egy kisgyereket üdültetni Kárpátaljáról. Az én nagybátyám, Sztankay Antal volt Ungváron a görög katolikus püspök. Abban a faluban, ahol az a házaspár lakott, abban volt esperes az egyik szemináriumi társa. A nagybátyám az esperesen keresztül ajánlotta üdültetésre az egyik nővéremet, aki nagyon fejfájós gyerek volt. Megbeszélte a család, hogy ő menjen el levegőváltásra, neki van rá legnagyobb szüksége. Ahogy tárgyalták a dolgot, én, mint legkisebb, azt mondtam:

– *Nem ő megy, én megyek Budapestre.*

Rám hagyták:

– *Jó, te mész!*

Sose felejtem el, egy este már mindnyájan feküdtünk az ágyban, amikor bejött a szobába a későbbi nevelőapám és azt kérdezte:

– *Na, ki jön velem?*

Én fölugrottam a többiek közül és azt kiáltottam:

– *Én!*

Csak négyéves voltam, nem akartak elengedni, ugye kicsi is vol-

„Óvodáskori képem, három és fél évesen” [Az első sorban, balról a harmadik]

tam, és a nővéremnek nagyobb szüksége lett volna a levegőváltásra, mint nekem. Végül megegyeztek a szüleimmel, hogy most elvisznek engem egy hónapra, és amikor visszahoznak, utána elviszik Erzsikét.

Na elvittek – nem Budapestre, hanem Zalaszentjakabra. Az akkori ország keleti csücskéből, Ungvárról a nyugati csücskébe kerültem, Zalába. A tervezett egy hónap megnyúlt. Az első pillanatban nagyon-nagyon megszerettük egymást a későbbi nevelőanyámmal. Dédelgették, szeretgettek. A nevelőapám, Dénes Jánosnak hívták, állomásfőnök volt. Anyám háztartásbeli, de milyen? Olyan háztartásbeli volt, aki a híres Maglódi úti háztartási iskolát elvégezte. Szakszerűen kertészkedett, a háztartásban mindent tudott. Rendkívül művelt asszony volt. Úgy hívták, hogy Nagyjeszeni Jesszenszky Raffay Vilma. Felsőnyáregyházán volt intéző az édesapja. Egész kicsik voltak a húgával, amikor az apjuk leesett a lóról és meghalt. Az édesanyjuk is korán meghalt. Ezután a nagybátyjám nevelték őket. Az ő nagybátyja volt a híres Raffay református püspök, ő és a felesége nagyszerűen gondoskodtak az árvák neveléséről. Nagyon-nagyon sokat mesélt róluk anyám. Azt, hogy milyen csodálatos emberek voltak, milyen gazdagok voltak lelkileg. Anyám is olyan volt.

Neki is mindenre kiterjedt a figyelme. Igyekezett engem is sokoldalúan nevelni. Mindenről gondoskodott, amire csak szükségem volt. Ma is úgy érzem, hogy mindent neki köszönhetek.

„Raffay Gyuláné, sz. Balogh Erzsébet, »édes« nevelőanyám édesanyja”

Telt az idő, a nevelőszüleim harcoltak, hogy az édes szüleim adjanak örökbe nekik. A családom semmiképpen nem akart beleegyezni. Csaknem egy évig folyt értem a küzdelem. Ma is őrzöm a szerződést, amelyet végül aláírtak. Az édes szüleim azt is kikötötték, hogy soha nem fognak arra kényszeríteni, hogy én más vallást vegyek fel, mert én görög katolikus vagyok. Így aztán nagyon érdekesen alakult az én vallási nevelésem. A nevelőanyám református volt, egy református püspök nagybácsival a családjában. A nevelőapám római katolikus volt, én meg görög katolikus.

De hát úgy alakult, hogy sehol nem volt alkalmam görög katolikus közösségbe kerülni. Így római katolikus vallásban nevelkedtem, egy csodálatos református anya mellett.

1940-ben visszakerült Észak-Erdély is Magyarországhoz, apámnak följánlották, hogy menjen Erdélybe, Dédára, állomásfőnöknek. Ez nagyon fontos vasúti csomópont volt. Apám elvállalta. Háború volt, de mi nagyon jól éltünk, mindenünk megvolt, tehenet is tartottunk, személyzetünk is volt. Én akkor lettem hat éves. Ott kezdtem el iskolába járni. Az első négy osztályt ott jártam ki. Meg is van az első iskolámról a fényképem. Rózsika, amikor kezembe adta és elolvastam Wass Albert Funtineli boszorkány című könyvét, rádöbentem, hogy hiszen ez az az épület, ami mögött a Bisztra patak folyik, amin átjártunk, följártunk az Istenszékhéhez. Csodálatos patak volt a Bisztra, kristálytisza volt a vize. Amikor a fákat levágták, egy vályúszerű, hosszú csúszdán eresztették le a hegyről. Már akkor megépült a kisvasút is. Apám gyakran motoros hajtánnyal felhúzott bennünket a hegyre, de volt, hogy ló húzta fel azt a kis szerkezetet, ami egy kis ülőkés jármű volt. Föntről meg fékkel jöttünk lefelé. Persze, csak ha apám vigyázott ránk. Áfonyáztunk, málnát szedtünk, azt nem lehet elmondani, milyen csodálatos hely volt. Az első négy osztályt ott végeztem, aztán elkerültünk onnan. Jött a viláégés, és el kellett menekülnünk. Apám csak később jöhetett utánunk, de hála Istennek, az utolsó pillanatban ő is el tudott jönni. A németek fölrobbantották azt a

gyönyörű állomásépületet. Visszamenekültünk Zalaszentjakabra. Anyámmal egy családnál laktunk, apám Pesten volt, átmenetileg a MÁV igazgatóságánál dolgozott. Amikor jött a front, a vasutasoknak kötelező volt továbbmenni. Továbbmentünk Németország felé, és útközben igen nagy bombatámadások voltak. Mi sok mindent vittünk magunkkal, kaptunk a vonaton helyet. Murakeresztúrnál az történt, hogy végigrohant egy katona a vonat mellett és torkaszakadtából kiabált:

– Jön egy katonavonat, arra mindenki szálljon át! Kötelező föl szállni, tovább kell menni Németország felé!

Hát, mit tehattunk? Mi is átszálltunk, szerencsére a bútoraink Zalában maradtak, de a többi holmink az fennmaradt abban a vagonban. Az első állomáson egy nagy mélyrepülés volt, kirohant mindenki a vasúti töltés oldalába, apám mellett volt, én összekucorodtam a földön. Ez volt a szerencsém, mert alul is egy sorozatot kaptak, akik ott feküdtek, és felül is. A nevelőapám tüdő-lövést kapott, és ott maradt, de minket azonnal tovább hajtottak a német katonák, ahogy a mélyrepülés véget ért. Azt se tudtuk, hogy mi van vele.

Azután megtudtuk, hogy apámat a következő kórházvonattal vitték tovább. Mi Klagenfurtban álltunk meg hosszabb időre, három hétre, és ott utolért bennünket. Van Klagenfurt mellett egy gyönyörű kis falu, egy völgyben, Maria-Saal-nak hívják. Ott volt egy kórház, és odavitték apámat. Nagyon súlyos beteg lett, mert tüdőgyulladás is kapott. Mindennap kimentünk hozzá. Egyik nap azt mondták, hogy hajnalban tovább kell utaznunk. Elbúcsúztunk tőle azzal, hogy majd mindenhol küldünk neki „post stant” leveleket.

Egyszer csak légiriadó-jelzést hallottunk. Már nem is akartunk lemenni a pincébe, már megszoktuk, egyszerűen már közömbössé váltunk a légiriadók iránt. Félni féltünk, természetesen. A riadó azt jelezte, hogy mindenki azonnal hagyja el a szálláshelyet. Egy hatalmas iskolában laktunk. Kirohantunk az épületből, és rögtön beva-gonírozta bennünket. Mentünk is tovább. Utólag tudtuk meg, hogy hajnalban hatalmas bombázás volt, és porig bombázták az iskolát.

Aztán elmentünk egy Simbach nevű városkába, ahol nagyjából két hétig laktunk egy vagonban. Az állomásépület mellett volt közvetlenül a posta. Egy kapu választotta el a két épületet egymástól, ott voltak a sínek és mi ott laktunk a vonaton. Mindennap

„Faúsztatás a Bisztra-patakban, Dédá, 1943”

bementünk a postára, mert ugye „post stant” kértünk levelet apámtól. Mindenholnan írtunk neki, hogy mi van velünk, de tőle nem kaptunk semmit. Újra és újra reménykedtünk, és minden nap érdeklődtünk, hogy jött-e levelünk. S egy bizonyos napon is, amikor már két hete ott laktunk a vagonban, bementünk, tudakoltuk, hogy jött-e levelünk. A postai dolgozó már nagyon unta, hogy mindennap megyünk, és soha nincs levél, máskor mindig meg szokta nézni a levélcsoomagot, végig szokta lapozni, de ekkor már nem volt türelme hozzá, és intett, hogy nincs levél. Kijöttünk, abban a pillanatban kiáltottak, hogy mélyrepülés. Ott volt az óvóhely rögtön az állomásépület alján. Berohanunk, és alig érünk be az ajtón, egy örületes nagy robbanás, a postát lebombázták. Tizenhatan voltak benne, senki nem maradt élve. Abban a rosszban, hogy nem kaptunk levelet, benne volt az életünk.

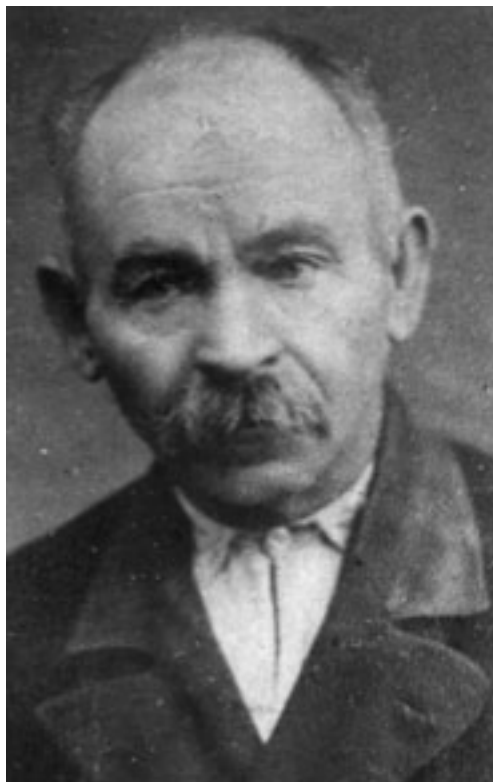
Nagyon megijedtünk anyámmal, azonnal kiköltöztünk, és fél évig laktunk a Simbach nevű, gyönyörű szép városkában. A városka gyönyörű volt, de pont szemben van vele Braunau. Braunauban született Hitler. Csak egy híd választotta el a két várost egymástól. Az Inn folyó volt a választóvonal, az most a határ Ausztria és Németország között.

Egy gazdálkodó asszonynál kaptunk helyet, a Mosek 9-ben. Az ő férje is a fronton volt, egyedül élt. Sok magyar család lakott nála. Emeletes volt a háza, hatalmas pajtája és hatalmas mellékhelyiségek voltak úgy, hogy sokan befértünk. Iskolát is nyitottak Simbachban. Megvan ma is az iskolai bizonyítványom, arról a gimnáziumi tanfolyamról, amit ott elvégeztem. Ugye én pont négy osztályt végeztem Erdélyben, már gimnáziumba kellett volna mennem. Be is írtattak a szüleim Marosvásárhelyen, a Bethlen Kata Gimnáziumba, de szeptemberben eljöttünk.

Simbach tele volt magyar menekültekkel. Szindarabokat is játszottak. Vaszary Piri is kinn volt, meg Bilicsi Tivadar testvérhúga, Bilicsi Teodóra is ott élt a városban. A fia volt az én kis barátom, pajtásom, együtt jártunk iskolába. Jól ment a tanulás. Angolt is tanultam, és németül már egészen jól beszéltem akkor, mert én már korábban is tanultam a német nyelvet Erdélyben.

Apám a kórházi vonattal jött utánunk később. Kezelték, amennyire lehetett, de nem vették ki a lövedéket a tüdejéből. Sokáig vándorolt benne. Csak évek múlva távolították el a testéből. Ő néhányat megkapott a leveleinkből, tudta, hogy Simbachban vagyunk. A németek pontos nyilvántartást vezettek a menekültekről, és így apám könnyen megtalálta bennünket. Igen-igen nagy volt az öröm, amikor megérkezett.

A mi házuk fölött volt az amerikai katonaság konyhája. Mondanom se kell, hogy akkoriban mindenki nagyon-

„Édesapám (az »igazi«), Gerzanic József, 1941-ben”

nagyon éhezett. Mindenféle élelmiszerjegyet kaptunk, de hát azt egy délután játszva megettük, amit adtak. Az éttermekben csak gyalult répát lehetett kapni jegy nélkül, mást nem. Nem cukorrépa, rendes marharépa volt! Én nagyon szemfüles gyerek voltam, egy kicsit gagyogtam már angolul, olyannyira, hogy amikor volt egy nagy ünnepség az amerikai parancsnokságon, elmondattak velem egy kis versszerű fogadóbeszédet. Egy üdvözlést. Na, minket ezután elláttak ennivalóval. Sőt, apámat is beszereztem hozzájuk mosogatólegénynek! Ez óriási szerencse volt az egész házra nézve. Annyi ennivalót tudott hozni minden nap, hogy tizenhat magyar lakott abban a házban, és mind a tizenhatot el tudtuk bőven látni. Mi csak jót mondhatunk a katonákról.

Apám borzasztóan vágyott haza. Nagyon jó állást ajánlottak föl neki Passauban, de nem vállalta, azt mondta, hogy haza akar jönni. Akkor elintézték, hogy hazajöhessünk. Pokingban volt egy nagy, központi tábor, csak ezen keresztül lehet-

tett hazajönni. Pokingban vesztegeltünk több mint egy hónapig. Volt, aki akkor már évek óta ott élt. Nagyon-nagyon vágytunk haza. Nem emlékszem magára az érzésre, de szakadatlanul azt hallottam, hogy jaj de jó lesz, ha hazamegyünk. Akkor bezsúfoltak bennünket egy vagonba. Nem lehetett leülni benne, annyian voltunk. Azért, hogy én le tudjak ülni, apám a testével óvott a vagon szélén, hogy össze ne tapossanak. Rettenetes volt. Nem tudom, meddig tartott az út, aztán végre hazaérkeztünk!

Budafokon kaptunk egy kilótt házban egy parányi konyhát. Egy nagyon keskeny kis vaságy volt benne, az ágy fölött meg egy hatalmas asztal. Hármunknak ott kellett laknia. Szerencsére anyám húga lenn élt Táborfalván, oda elvittek engem, hogy amíg a kilótt háznak egy-két helyiségét rendbe hozzák, addig legyek ott náluk. Nem győztem enni, amikor a nagynénémhez kerültünk. Hi-

hetetlen, hogy milyen kiéhezett voltam, mert Pokingban megint csak éhezünk. Nekik mindenük megvolt. No, rendbe hozták Budafokon a lakásunkat, és akkor újra visszakerültünk.

Végre újra járhattam iskolába! Szerencsére befogadtak az első gimnáziumba, mert hogy volt ez a bizonyos, Simbachban kapott bizonyítványom. Színjeles volt, így elfogadták. A Premontreiekhez jártam. Csodálatos volt! Nem mindegyik tanárt szerettem, de az osztályfőnököm maga volt a csoda. Zimándy Piusnak hívták. Nagyon boldog vagyok, hogy sikerült megvennem a könyvét, amit '56-ról írt. Még abban az évben megszületett a rendelet, hogy azontúl nyolcosztályos lesz az általános iskola. Én még a Jirka Alajos féle gimnáziumi tankönyvekből tanultam, és nagyon-nagyon szép emlékem az a két év, amit ott végeztem.

„1942. május; elsődolozó voltam”

„1950-ben, 16 évesen”

Azután ugye, megint a vasutas sors! Apám állomásfőnök-helyettes volt Budafokon, de fölajánlottak neki három-négy helyet, hogy menjen állomásfőnöknek. Ugye nagyon meggyérült a vasutasállomány is a háború alatt. A nevelőszüeim Neszmélyt választották. Egyáltalán nem ismerték Neszmélyt, de azt választották. Először is azért, mert Komáromhoz közel van, és hát oda be lehet járni. De hát, hogy hogyan lehetett oda bejárni a háború után, az külön regény. Marhavagyonokban. Az már nagyon nagy dolog volt, ha olykor beállítottak egy kis dobkályhát, és azt fűtötték. Akkoriban minden fontosabb volt, mint a személyvonat. Sokszor Füzitőn kitoltak bennünket a külső vágányokra, és fél napot ott álltunk. Nem jutottunk el az iskolába. Ilyen körülmények között tanultam.

A szülei egy idő után úgy gondolták, hogy tarthatatlan az ilyen módon való bejárás. Kőszegen volt MÁV internátus, egy kiváló intézmény, oda beadtak. Ott végeztem el a hetedik osztályt. Az életem egyik legszebb éve volt. Gyönyörű volt az épület is, a környezet is. Nagyszerű, felkészült tanárok tanítottak, szinte szülőkként vigyáztak ránk, de anélkül, hogy ez bántó lett volna. Csodálatos volt az az év. El-el sétálgattunk Írottköre, ha a kedvünk úgy tartotta, onnan átsétáltunk Ausztriába. Akkor még lehetett, de aztán hamarosan megépült a vasfüggöny.

Az igazi népdalokkal is Kőszegen kerültem kapcsolatba. Én előtte már tanultam zongorázni, de nem a zongora-

„Anyám, az »igazi«. Még 70 évesen is a téglagyárban, fillérékért...”

tanulmányokon keresztül szerettem meg a népdalokat. Úgynevezett „prepák”, tanítóképzősök voltak Kőszegen, és ők nyilván gyakorlatképpen többször bejöttek hozzánk órákat tartani. Sose felejttem el, nagyon lelkes fiatal emberek voltak. Olyan lelkesen és átélten énekelték a népdalokat, hogy mi is megszerettük. Emlékszem, hogy legelőször a Kispiricsi faluvégéнт tanították meg nekünk, és

táncolni is megtanítottak rá. Olyan lelkesedéssel tanították, hogy az embert valami megérintette, ösztönösen megéreztek, hogy ez érték, és erre vigyázni kell. Persze, megint jött egy rendelet, hogy mindenkinek ott kell járnia általános iskolába, ahol lakik. – Fuccs neked Kőszeg! Nem mehettem vissza Kőszegre. Megpróbálták a szülei mindent, hogy hadd mehessenek vissza, de nem lehetett.

Jött a másik faramuci dolog: Neszmélyen nem volt nyolc osztályos általános iskola. Csak hat osztály volt, át kellett járnom Dunaalmásra. A nyolcadik osztályt ott végeztem. Tizenhatan voltunk egy osztályban. Majdnem mind valahonnan máshonnan jöttek, helybeli talán csak kettő volt. Legtöbbünknek a háború miatt valami szörnyű emléke volt. Sokmindenen mentünk keresztül kicsi gyerekként. Akkor már kezdődött, hogy csak az úttörőszervezet keretében zajlott minden. Színdarab, szavalóverseny stb. Én bennem mindig élt a vágy, hogy szerepeljek, többek között a Légy jó mind halálig-ban a Nyilas Misit játszottam. Lakott az iskolánk mellett egy

„Az én drága »nevelő édesanyám«, Raffay Vilma”

„Kongregaristaként Kőszegen, 1948-ban”

alacsony termetű tiszteletes úr, ő adta kölcsön a Bocskai-ruháját, abban játszottam. Országos versenyre is mentünk. Nagy élmény volt. Akkor még hittant is tanultunk, hát kölcsönkérhettem a tiszteletes úr ruháját. A későbbiekben ezek a dolgok már nagyon megszigorodtak.

Nyolcadik után közgazdasági gimnáziumba kerültem Komáromba. Apámnak volt egy tanár barátja, eljött hozzánk, és egy nagy agitáló beszédet tartott, hogy ne engedjenek humán gimnáziumba, mert azzal semmire nem megyek. Apám befolyásolható ember volt sajnos, és közgazdasági gimnáziumba írtattak, ami most a kereskedelminek felel meg. Tőlem borzasztóan távol állt az egész. Nagyon sok anyag volt, rengeteg könyvelés, pénzügyek, minden, ami tőlem idegen. Két barátnőm is ott tanult, ez tette némiképp elviselhetővé ezt az iskolát. A sors, vagy nem is tudom mi, a segítségemre sietett egy betegség formájában. Tavasszal nagyon megfázhattam, és elkezdtem köhögni. Ősszel az iskolában a tüdőszűrőn megállapították, hogy keresztülestem egy enyhe tüdőcsúcs-huruton. Az én szüleim borzasztóan megijedtek, és hála Istennek, kivettek ebből az iskolából.

Az egyik barátnőm Győrbe ment egy irodai szakiskolába, és oda beiratkoztam én is. Megtanultam gyors- és gépírni, meg levelezni. Később nagyon sok hasznát vettem ezeknek a tanulmányoknak. Rögtön el is helyezkedtem, nagyon jó helyet kaptam, a Komáromi Járási Tanácsban titkárnő lettem. Még tizenhat éves se voltam. A munkahelyem mellett volt egy gimnázium, oda beiratkoztam magántanulónak, de hamarosan jött egy új rendelet, hogy csak tizenhat éven felüliek vizsgázhatnak magántanulóként. A középiskola ekkor ismét abbamaradt. Végül levelezőn végeztem el Tatabányán, az Árpád Gimnáziumban érettségiztem.

Közben a drága nevelőanyám nagyon beteg lett, rákja volt. A szüleim azt akarták, hogy minél előbb menjek férjhez, hogy biztosítva lássák a jövőmet. Pozsonyból odakerült egy család, az anya zongoratanár volt, nála tanultam tovább zongorázni. Az egyik fia megkérte a kezemet. Tizennyolc évesen, a szüleim kívánságára hozzám mentem. Tizenkilenc éves voltam, amikor megszületett Zsuzsi lányom. A drága jó anyám már haldoklott, amikor hazamentünk a kórházból. Olyan aranyos volt, rátette a kezét a kicsi pólyájára, és azt mondta:

– Istenem, de jó, hogy kislány vagy!

Ez volt délelőtt, anyám délután meghalt.

Apám nagyon hamar megvigasztalódott, hat hét múlva már vőlegény lett, és akkor már nagyon útban voltunk neki. Megkért, hogy bontsuk fel az örökbefogadást, és én nem tiltakoztam.

Dr. Gerzanics Magdolna elbeszélése nyomán írta:

Kóka Rozália
(Folytatása következik)

Felhívás

XI. Kárpát-medencei Verbunkverseny

A Zalaegerszeg Megyei Jogú Város anyagi támogatásával a 1998-as évben versenysorozatot hirdettünk meg, amelynek célja, hogy több éves sorozaton keresztül mi mai táncos fiatalok a Kárpát-medence jellegzetes, szép férfi táncával a „verbunkkal” kössünk mélyebb ismeretséget. Ez az adott táncok ismerete mellett az adatközlővel való személyes ismerkedést is jelent. A sorozatban eddig az alábbi táncos adatközlők táncai szerepeltek:

1998. Zerkula János (Gyimesközéplek), 1999. Székely János (Marossárpatak), 2000. Berki Ferenc (Méra), 2001. Fülöp Ferenc (Decs), 2002. Blága Károly (Gyimesközéplek), 2003. Csombor Endre (Makkfalva), 2004. Bíró Ágoston Zsukás (Csikszentdomos), 2005. Murguly Lajos (Nagyecsed), 2006. Keresztúri Sándor (Vajdaszentivány), 2007. Zsoldos István (Szék)

A 2008. évi verbunkverseny feladata vízmelléki cigány-verbunk megismerése és bemutatása.

A) Versenyfeladat

I. Forduló: Kötelező tánc: A táncos verbunktáncot mutasson be a désfalvi Ötvös János, Horváth János és Jámbor Tibor verbunktáncából. A kötelező tánc tartalmazhat más verbunktáncos táncból vett elemeket, de a bemutatott tánc csak désfalvi és szászcsávási adatközlőkre korlátozódhat. A bemutatott táncfolyamat időtartama minimum 1,5 perc, maximum 2 perc.

II. Forduló: Szabadon választott tánc: A táncos feladata, hogy két perces időtartamig rögtönzött táncot mutasson be bármely másik vízmelléki adatközlő verbunkjából. A bemutatott táncfolyamat időtartama minimum 1,5 perc, maximum 2 perc.

Segédanyagok: A szükséges anyagok a Zalai Táncegyüttes adat-tárában rendelkezésre állnak, és a benevezett versenyző kérésére átmásolhatóak. Filmananyag kérdésében Rácz Petránál (Zalai Táncegyüttes, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21., tel.: 92-596-482, mobil: 06-70-454-6594).

B) Zsűrizés – A zsűri öt tagból áll. Értékelési szempontok: 1. A tánc hitelessége, stílusa. 2. A szabaditánc építkezésének színvonala. 3. A táncos megjelenése, magatartása, viselete.

C) Díjazás – A zsűri az alábbi pénzdíjakról dönt:

I. díj: 70.000 Ft

II. díj: 50.000 Ft

III. díj: 30.000 Ft

A zsűri feladata ezen kívül a felajánlott díjak odaítélése is.

D) Időpont, helyszín, egyéb tudnivalók

A verseny időpontja:

2008. május 17. (szombat) de. 10.00–16.00 óra

Helyszíne:

Keresztury Dezső ÁMK, Zalaegerszeg, Landorhegyi u. 21.

A verseny ideje alatt fesztivál zajlik városunkban, ahol külföldi együttesek mellett több hagyományörző együttes is részt vesz.

A versenyre jelentkezőknek díjtalanul biztosítjuk a szombat éjszakai szállást, valamint a szombati reggelit és ebédet.

E) Jelentkezés módja

A jelentkezés megkönnyítésére mellékelünk jelentkezési lapot, de ezen kívül a megadott telefonszámon, vagy személyesen is lehet jelentkezni a verseny megkezdésének pillanatáig. A díjtalan szállás és étkezés igénybevételére csak a május 1-ig regisztrált versenyzőknek van lehetősége. További regisztrációs lehetőség: www.zalaite.hu Jó felkészülést kíván:

Zalai Táncegyüttes Egyesület

„Mindig éreztem egy kezet, amely segített” – II. rész

Szeretett nevelőanyámtól örököltem egy házat, mégpedig a híres dabasi kuriák egyikét, amelybe a háború után három családot költöztettek be. Mivel ez '54-ben volt, nem lehetett őket kitenni, nehéz volt az értékesítése. Amikor azután ez nagy nehezen sikerült, potom áron tudtuk eladni, s belőle Neszmélyen egy romos házat felújítani. A nevelőapám a férjemet nem szenvedhette, ezért albertbe kellett az építkezés befejezéséig költöznünk. Egy nagyon kedves, szeretetreméltó parasztcsalád fogadott be bennünket.

Hazaköltöztünk, ott lakott az anyósom is. Vele már a kezdetektől nem volt jó a viszonyunk. Nagyon sokat szenvedtem miatta is, de azért is, mert a nevelőanyám halála óta senkim nem volt Magyarországon. Senkim!

Az ungvári családomat szerteszét szórta a háború. Egy időre teljesen elszakadtunk egymástól. Csak leveleket tudtunk váltani. Hogy mikén mentek keresztül szegények a háború alatt, az elmondhatatlan. Hihetetlen, milyen szegénység és nyomor szakadt rájuk! A kórházba jártak be, és a hulladékból összeszedték a krumplihéjat, hogy ne haljanak éhen. Édesanyám, két nővérem és két féltestvérem Ungváron maradtak. Édesapám a háború alatt elszakadt a családtól, a pozsonyi bátyám elvitte magához, hogy kevesebb legyen otthon a száj. Szlovákiában viszonylag jobb körülmények voltak. Ezt a féltestvéreket nagyon szerettem. Ő zoológus volt, a szlovák akadémia orvosi részlegénél dolgozott. A másik két testvérem Észak-Morvaországba került. Én itt!

Született még egy aranyos kislányom, de a házasságom rettenetesen rossz volt. Amikor két éves lett a kisebbik gyermekem, el kellett mennem dolgozni. Lábatlanban, az eternitgyárban dolgoztam fizikai munkásként, három műszakban. Utána a cementgyárba kértek át, de ott már a pénzügyi osztályra kerültem és az nagyon jó munkahely volt.

Neszmélyen nem volt egész évben óvoda vagy napközi, csak nyáron, a mezőgazdasági munkák idején. Örökös gondom volt a gyermekeim felügyeletének megoldása.

Adódott egy munkalehetőség számomra a falunkban. Felvettek képesítés nélküli pedagógusnak. Abban az időben nagy pedagógushiány volt az egész országban. Örömmel elvállaltam, hogy több időt tölthessek a gyermekeimmel. Egy évi tanítás után jelentkeztem a Pécsi Tanárképző Főiskolára, levelező tagozatra, magyar-történelem szakra.

Ekkor érdekes dolog történt. Én többek között ének-zenét is tanítottam, mert rajtam kívül más kottaolvasó ember nem volt a tantestületben. Miután már elküldtem a jelentkezésemet a főiskolára, egyik énekórámat meglátogatta a megyei szakfelügyelő. Bár mindent ösztönösen tettem, az óráim nagyon jól sikerültek. Utána megkérdezte látogatóm, hogy mik a további terveim. Mondtam neki, hogy már jelentkeztem magyar-történelem szakra. Erre azt mondta, hogy addig el nem megy, amíg nem írok meg egy módosítási kérelmet. Kérjem azt, hogy a második szakom ének legyen. Meg is írtam a levelet. A főiskola elfogadta, azzal a kitételrel, hogy majd a felvételi eredményem dönti el, melyik szakot végezhetem.

A felvételem nagyon jól sikerült. Igaz, hogy korábban tíz évig tanultam zongorázni, énekelni, tehát felvettek ének-zene szakra.

Ezután négy keserves esztendő következett. A családom, a tanítás, konzultációkra Győrbe jártunk, a vizsgák Pécsen voltak. Amikor a gyerekek már elaludtak, én akkor kezdettem tanulni. Pokrócba csavarva, éjjeleken át ültem a könyveim fölött a hideg konyhában. Hála Istennek, egyszer se kellett vizsgát ismételnem, de nagyon-nagyon nehéz volt az út a diplomáig.

Az iskolában, ahol tanítottam, nagy zűrök voltak. Az igazgató meg a felesége zsarnokként uralkodtak a tantestületen. Sorban elmenekültek azok a pedagógusok, akiknek diplomájuk volt, csak a nyugdíj előtt állók, a régi, középfokú képzőben végzett tanítók, meg a képesítés nélküliek maradtak. Én is el akartam menni.

Dorogon akkor nyílt meg a zeneiskola. Az a szakfelügyelő, aki engem átirányított az ének-zene szakra, hívott, hogy menjek oda tanítani. Vállaltam is, de amikor bejelentettem az iskolában a távozási szándékomat, berendeltek Tatára, a járási tanácshoz. Hat órán keresztül gyözködtek, hogy ne menjek el, vállaljam el az igazgatói posztot. Mindent megígértek, csak maradjak, hiszen bajban voltak, mert el kellett küldeniük a házaspárt, annyi visszaélés terhelte őket. Akkor, abban a pillanatban rajtam kívül egyetlenegy diplomás se volt a tantestületben. Nem engedtek haza, amíg meg nem ígértem, hogy egy évre elvállalom az igazgatóságot. Hat év lett belőle.

Olyan rossz emlékeim maradtak életemnek ebből az időszakából, hogy rémálmaimban még ma is előjönnek.

Neszmély bortermeleő falu. Akkoriban rengeteg volt az alkoholisták. A tanácsülések minden alkalommal úgy végződtek, hogy a tanácsstagok bevonultak a kocsmába. Nekem egy éven át, időről időre be kellett számolnom a testület előtt az iskola dolgairól. Egyetlen egyszer se voltam hajlandó bemenni a kocsmába. Azután már nem engem hívtak, hanem a semmirekellő, alkoholista párttitkár munkatársamat. Már tizenhat éve tanított képesítés nélkül. Rettegés volt miatta az életem. A tatai gimnáziumból is kirúgtak egy züllött, részeges alakot, azt is odahelyezték hozzám. Előfordult, hogy óra helyett kivitte a gyerekeket egy szakadékhoz, és ott hagyta őket. Máskor a Trabantjával elvitt két gyereket kocsikázni, és nekiment egy villanyoszlopnak. Összetörték magukat, de szerencsére nem történt haláleset. Ennek az eseménynek se lett jogi következménye. A tanácselnök úgy osztogatta a jutalmat, hogy tessék, ennyi meg ennyi a jutalmad, írd alá, és visszaadsz ennyit meg ennyit!

A sok rossz mellett a tanítványaimmal csodálatos éveket töltöttem el. Vezettem egy honismereti szakkört. Állandóan gyűjtöttük a faluban a hagyományokat, kiállításokat rendeztünk, pályázatokkal készítettünk. Rengeteg oklevelet, díjat nyertünk. Mi mindig ott voltunk az ország első három helyezette között.

Egy alkalommal a gyerekekkel összegyűjtöttük a borászati szakszavakat. Országosan első helyezettek lettünk. A Mezőgazdasági Múzeumban kiállították a diplomamunkámat, máig sem tudom,

Első tanári tablóképem, 1965

A „szent” doktori eskü, 1980. január 18.

hogy került oda. Ennek az eseménynek nagyon sokat köszönhetek. Azt is, hogy megismerkedtem dr. Manga Jánossal és feleségével. Ők meghatározó szerepet játszottak a későbbi életemben.

Manga egyszer arra kért, hogy a Néprajzi Társaság kihelyezett ülésén, Tatán, tartsak egy előadást „Magyar és német gyermekjátékok összehasonlítása Komárom megyében” címmel. Az előadás jól sikerült, Manga János publikáltatta is mindkét nyelven, és ettől kezdve sok helyre meghívott előadni. Én már előzőleg is, ösztönösen, szinte ugyanazokkal a témákkal foglalkoztam, amelyeket ő is szívügyének tartott. (A főiskolai diplomamunkámat Neszmély néprajzából írtam. Ez magyar falu. A szomszédban van Dunaszentmiklós, ott németek élnek, és hát Komárom megyében számos szlovák település is található. Az ő anyagukat is igyekeztem összegyűjteni.) Megismerkedtünk és haláláig barátok lettünk. Elmondhatom, hogy csodálatos polihisztor volt, akitől sok szépet és jót tanultam. Sajnálom, hogy mára méltatlanul, ennyire elfelejtették. A felesége is nagyszerű ember volt. Ő a Nemzeti Galéria főosztályvezetőjeként dolgozott, tőlük tanultam meg, hogyan restauráljam a gyűjtött tárgyakat.

Manga János biztatott, hogy néprajzból szerezzem meg a doktori fokozatot, mert akkor már magyarból végeztem az ELTE Bölcsészettudományi Karon, kiegészítő néprajzzal. A diplomamunkámat ott is néprajzi témában, nyelvészetből készítettem. Végül ún. „egyéni levelezőn” a néprajzot is befejeztem. Disszertációm három-három magyar, német és szlovák falu hagyományaiából és azok tudományos összehasonlításából készítettem. Kik voltak az opponenseim? Nem kisebb emberek, mint Dr. Katona Imre és Dr. Martin György.

Egyszer, ugyancsak levélben keresett meg Vass Lajos. Akkor zajlott az első Röpülj Páva vetélkedő. A tévé hétről hétre közvetítette, felbolydult az egész ország. Akkor úgy volt, hogy a versenyzőkre népdalokkal lehetett szavazni.

Azt kérte Vass Lajos, hogy keressem fel Szomjas Laci bácsit, aki erdész volt Gombáspusztán. Ő, értesülései szerint, háromszáznál is több népdalt tud, s ezekkel a Komárom megyei versenyzőkre szavazhatunk. Fel is kerestem az idős nótafát, aki valóban tudott háromszázhatvan népdalt. A felesége is nagyon jó énekes volt, a számomra legkedvesebb népdalokat tőle gyűjtöttem. Le is kottáztam valamennyit, és beküldtük a versenyzők nevére. Így kezdődött a nagy zeneszerzővel, karnaggal, népdalgyűjtővel való közös munkánk. Később következett a Rádióban a Nótafaiskola című gyönyörű programsorozat. Abban a szerencsében és megtiszteltetésben volt részem, hogy három évig dolgozhattam e nagyszerű emberrel. Csodálatos évek voltak ezek számomra. Feleségével, dr. Kaposi Edittel is jó barátságba kerültünk.

A néprajzi gyűjtőmunkában az volt a gyönyörű, hogy sok érdekes emberrel találkozhattam, rengeteget tanultam. A sors leg-

Próba a karénekkal, 1978

nagyobb ajándékának tekintem ezt a munkát. Közben elváltam a férjemtől. Rettenetes volt, mondhatom. A bíróság öt évig elhúzta a pert, majd egészen kismimmizve maradtam magamra. Elköltöztem Tatabányára, egy óriási, korszerű iskolában kezdtem tanítani. Nagy nehezen vásároltam egy kis panellakást, és újra kezdtem az életemet. Tatabányán is alakítottam néprajzi szakkört az iskolában és az úttörőházban. Csodálatos eredményeket értünk el. Egyszer csak, „más irányú szakkörök megalakítása miatt”, megköszönték a munkámat és feloszlatták az úttörőházi csoportomat.

Másodszor is férjhez mentem. Jó társra leltem. Rengeteg munkával, de egymást megbecsülve, szeretetben, egyetértésben éltünk. A férjemmel nagyon sokat utaztunk itthon és külföldön. 1979-ben elvégeztem egy tanároknak szervezett idegenvezetői tanfolyamot is.

1995-ben meghalt a férjem. Akkor úgy éreztem, hogy nem tudok tovább Tatabányán élni. Mindenünket eladtam, megvettem ezt a Hársfa utcai lakást, és vettem egy autót. Azóta itt élek.

*

– *Innen már szinte én is folytathatnám! Hamarosan felújítottuk a régés-régi ismeretségünket. A Vass Lajos Népzenei Szövetségben önzetlen segítők, szinte a jobbkezem lettél. Láttam, ahogy nagy-nagy szeretettel neveltél, tanítottad fiú unokáidat, kettő már befejezte tanulmányait, a harmadik még ugyan tanul, de máris nagy ígéret a szépirodalmi tevékenysége. Tudom, hogy milyen sokat dolgozol a KÓ-TÁ-ban. Rendszeresen írsz a ZeneSzó című újságban. Járod az országot. Gyakorta a határokon túlra is elutazol zsűrizni, segíteni a népdalköröknek, a citerazenekaroknak. Utazásokat szervezel, újabban már „csak” Kárpátaljára. Egy kicsit még térjünk vissza a szétszóródott családodhoz. Találkoztál-e még velük? Hogyan alakult a sorsuk?*

– Hála Istennek, még sokszor találkoztam velük. Amikor már lehetett jönni, édesanyám többször volt nálam hónapokig. A morvaországi és a pozsonyi rokonaimmal is gyakran meglátogattuk egymást. Sajnos az idő eltelt, ők sorra elmentek. A legkedvesebb nővéremet, aki szinte anyaként dédelgetett engem kiskoromban, néhány hete temettük.

– *Milyen kitiüntetésekert kaptál?*

– Ő, azt nagyon sokat. Kérésre összeszámoltam, 14-et. Persze, meleg kézfogas kíséretében. A legjobban azok az esetek fájtak, amikor sorozatban szerepeltem szakköreimmel a tévében, rádióban, és az iskola úttörővezetője kapta az országos kitiüntetések, mellélkelve hozzá egy vastagon bélelt borítékot. Hidd el, nem a pénz fájt, hanem ez az igazságtalanság. Én azért mégis gazdag voltam és vagyok úgy érzem, ha ezt anyagiakban nem is lehet érzékelni.

Amikor végignézek az életemen, minden rossz ellenére tudom, hogy szerencsés voltam. Mindig éreztem egy kezet, amely segített. Nevezük Istennek vagy nevezzük Sorsnak. Egy biztos, hogy legbelül mindig hittem, rendíthetetlenül.

Kóka Rozália